

1

Ik ben huisarts. Van 's ochtends halfnegen tot één uur 's middags houd ik spreekuur. Ik neem de tijd. Voor elke patiënt neem ik twintig minuten. Die twintig minuten zijn mijn uithangbord. Waar trekt een huisarts vandaag de dag nog twintig minuten voor je uit? zeggen de mensen – en vertellen het aan elkaar door. Hij neemt niet te veel patiënten aan, zeggen ze. Hij wil voor ieder afzonderlijk de tijd nemen. Ik heb een wachtlijst. Wanneer een patiënt sterft of verhuist, heb ik er met één telefoontje vijf nieuwe voor in de plaats.

Patiënten verwarren tijd met aandacht. Ze denken dat ik ze meer aandacht geef dan andere huisartsen. Maar ik geef ze alleen maar meer tijd. Wat ik moet weten heb ik na één minuut gezien. De overige negentien minuten vul ik met aandacht. Met de illusie van aandacht, kan ik beter zeggen. Ik stel gewone vragen. Hoe is het met de zoon/dochter? Slaapt u inmiddels weer goed? Eet u niet te veel/te weinig? Ik plaats de stethoscoop op hun borst, en daarna op hun rug. Even diep ademhalen, zeg ik. Rustig uitademen. Ik luister niet echt. Ik probeer althans niet echt te luisteren. Vanbinnen klinken alle menselijke lichamen hetzelfde. In de eerste plaats is daar natuurlijk de hartslag. Het hart weet van niets. Het hart pompt. Het hart is de machinekamer.

De machinekamer houdt het schip alleen in beweging, niet op koers. Verder zijn er de geluiden van de ingewanden. Van de organen. Een overbelaste lever klinkt anders dan een gezonde lever. Een overbelaste lever kreunt. Hij kreunt en smeekt. Hij smeekt om één vrije dag. Een dag waarop hij het ergste vuil zal kunnen wegwerken. Nu loopt hij altijd achter. De overbelaste lever is als de keuken van een restaurant dat nooit sluit. De afwas stapelt zich op. De afwasmachines draaien op volle toeren. Maar de stapels vuile borden en aangekoekte pannen worden alleen maar groter en hoger. De overbelaste lever hoopt op die ene vrije dag die nooit komt. Elke middag om halfvijf, vijf uur (en soms al eerder), wordt de hoop op die vrije dag de bodem ingeslagen. Als de lever geluk heeft is het eerst alleen nog bier. Met bier kun je het meeste werk op de nieren afschuiven. Maar je zult ze er altijd bij hebben voor wie alleen bier niet genoeg is. Ze nemen er iets naast: een jenever, een wodka, een whisky. Iets wat ze in één keer achterover kunnen slaan. De overbelaste lever zet zich schrap tot hij uiteindelijk scheurt. Hij wordt eerst hard, als een te hard opgepompte band. Daarna is er maar een kleine oneffenheid in het wegdek nodig om hem te laten knallen.

Ik luister met mijn stethoscoop. Ik druk met mijn vinger op de harde plek net onder de huid. Is het hier gevoelig? Als ik nog harder druk scheurt hij hier in mijn spreekkamer. Dat kan ik niet hebben. Een hoop rotzooi. Het bloed komt in één grote golf naar boven. Geen enkele huisarts wil een sterfgeval in zijn spreekkamer. Thuis mag alles. In hun eigen huis, midden in de nacht, in hun eigen bed. Bij een gescheurde lever bereiken ze doorgaans de telefoon niet eens meer. De ambulance zou hoe dan ook te laat komen.

Met een tussenpoos van twintig minuten maken mijn patiënten hun opwachting bij mijn spreekuur. Mijn praktijk bevindt zich op de begane grond. Ze komen op krukken en in rolstoelen.

Sommigen zijn te zwaar, anderen kortademig. Ze kunnen in elk geval geen trappen meer lopen. Een trap zou een wisse dood betekenen. Anderen beelden het zich alleen maar in: dat al met het nemen van de eerste trede hun laatste uur geslagen heeft. Die patiënten zijn veruit in de meerderheid. De meeste mensen hebben niets. Ze kreunen en steunen, ze maken geluiden alsof ze de dood elke seconde van de dag in de ogen kijken, ze ploffen met een zucht in de stoel tegenover mijn bureau – maar hun mankeert niets. Ik hoor hun klachten aan. Het doet hier pijn, en hier, soms straalt het uit naar hier beneden... Ik trek een belangstellend gezicht. Ondertussen krabbel ik wat op een papiertje. Ik verzoek ze om te gaan staan, om mij te volgen naar de behandelkamer. Een enkele keer vraag ik iemand om zich uit te kleden achter het scherm, maar meestal niet. Gekleed vind ik al die menselijke lichamen al erg genoeg. Ik hoef ze niet te zien, de delen van het lichaam waar de zon nooit komt. Geen huidplooiën waartussen het altijd te warm is en de bacteriën vrij spel hebben, geen schimmels en ontstekingen tussen de tenen, onder de nagels, geen vingers die ergens aan krabben, vingers die over iets wrijven tot het begint te bloeden... Hier dokter, hier is de jeuk het ergst... Nee, ik wil het niet zien. Ik doe of ik kijk, maar ondertussen denk ik aan iets anders. Aan een achtbaan in een pretpark, op het voorste karretje is een groene drakenkop gemonteerd, de mensen steken hun armen in de lucht en schreeuwen hun longen uit hun lijf. Vanuit mijn ooghoek zie ik natte plukken schaamhaar, rode ontstoken kale plekken waar nooit meer haar zal groeien, en ik denk aan een vliegtuig dat in de lucht explodeert, de passagiers nog vastgegespt in hun stoelen beginnen aan een kilometerslange tuimeling in het oneindige: het is koud, de lucht is ijl, in de diepte wacht de oceaan. Bij het plassen brandt het, dokter. Alsof ik naalden uitplas... Een trein wordt opgeblazen vlak voor hij het station in rijdt, het ruimteveer Columbia

spat in miljoenen stukjes uiteen, het tweede vliegtuig boort zich in de South Tower. Hier brandt het, dokter. Hier...

Kleedt u zich maar weer aan, zeg ik. Ik heb genoeg gezien. Ik zal een receptje voor u uitschrijven. Sommige patiënten kunnen hun teleurstelling maar nauwelijks verbergen: een receptje? Nog een paar seconden blijven ze niet-begrijpend staan met hun onderbroek of slipje op hun knieën. Ze hebben een ochtend vrij genomen van hun werk, ze willen waar voor hun geld, ook al is het geld dat door de gemeenschap van gezonde mensen wordt opgehoest. Ze willen op zijn minst dat de dokter hen bevoelt, dat hij zijn rubber handschoenen aantrekt en iets – een lichaamsdeel – tussen zijn deskundige vingers neemt. Dat hij één vinger ergens in steekt. Ze willen worden *onderzocht*, ze nemen geen genoegen met zijn jarenlange ervaring, zijn klinische blik die in één oogopslag registreert wat iemand mankeert. Omdat hij het al honderdduizend keer eerder heeft gezien. Omdat zijn ervaring hem vertelt dat hij de honderdduizendeneerste keer niet opeens zijn rubber handschoenen aan hoeft te trekken.

Soms is het onvermijdelijk. Soms moet je erin. Meestal met een of twee vingers, een enkele keer met de hele hand. Ik trek mijn rubber handschoenen aan. Als u even op uw zij kunt gaan liggen... Bij de patiënt is dit het omslagpunt. Hij wordt eindelijk serieus genomen, er zal een inwendig onderzoek plaatsvinden, maar zijn blik is niet langer op mijn gezicht gericht. Hij kijkt nu uitsluitend nog naar mijn handen. Mijn handen die de rubber handschoenen aantrekken. Hij vraagt zich af hoe hij het zo ver heeft laten komen. Of dit wel werkelijk is wat hij wil. Alvorens de handschoenen aan te trekken heb ik eerst nog mijn handen gewassen. Omdat de wastafel zich tegenover de behandelafel bevindt, sta ik tijdens het handenwassen met mijn rug naar hem toe. Ik neem mijn tijd. Mijn mouwen heb ik opgestroopt. Ik weet de ogen van de patiënt op mij gericht. Ik laat het water uit de

kraan over mijn polsen stromen. Zorgvuldig was ik eerst mijn handen en ga daarna langs mijn onderarmen omhoog: tot aan mijn ellebogen. Ik kan het niet horen door het geluid van het stromende water, maar ik weet dat de ademhaling van de patiënt zich versnelt wanneer ik bij de ellebogen ben aangeland. Hij versnelt zich, of hij stopt gedurende enkele seconden zelfs helemaal. Er gaat een inwendig onderzoek plaatsvinden, al dan niet bewust heeft de patiënt zelf op dit onderzoek aangedrongen. Dit keer wilde hij zich niet met een receptje laten afschepen. Maar inmiddels rijst de twijfel. Waarom wast en desinfecteert de dokter zijn handen en onderarmen *tot aan de ellebogen*? Iets in het lichaam van de patiënt trekt zich samen. Terwijl hij zich juist zoveel mogelijk zou moeten ontspannen. Ontspanning is de sleutel tot een soepel verlopend inwendig onderzoek.

Ik heb mij inmiddels omgedraaid en droog mijn handen, mijn onderarmen, *mijn ellebogen*. Nog altijd kijk ik de patiënt niet aan wanneer ik vervolgens een in een plastic zakje verpakt paar handschoenen uit een lade pak. Ik scheur het zakje open, zet mijn voet op het pedaal van de pedaallemmer en werp het weg. Nu pas, bij het aantrekken van de handschoenen, kijk ik de patiënt voor het eerst weer aan. Zijn blik is, hoe zal ik het zeggen, *anders* dan voordat ik me omdraaide om mijn handen te wassen. Gaat u maar vast liggen, zeg ik voordat hij zijn bedenkingen aangaande het inwendige onderzoek zou kunnen gaan verwoorden. Met uw gezicht naar de muur. Een naakt lichaam is minder vernederend dan een lichaam met de broek en de onderbroek tot op de enkels. Minder hulpeloos. Twee benen met de sokken en schoenen nog aan, maar bij de enkels aan elkaar geketend door broek en onderbroek. Als een gevangene in een *chain gang*. Iemand met de broek op de enkels kan niet weg. Je kunt zo iemand aan een inwendig onderzoek onderwerpen, maar je kunt hem ook een vuistslag midden in zijn gezicht geven. Of je kunt een pistool leegschieten

in het plafond. Ik heb nu godverdomme lang genoeg naar al die leugens geluisterd! Ik tel tot drie... Een... twee... Probeert u zich te ontspannen, zeg ik nogmaals. Draait u zich rustig op uw zij. Ik trek de rubber handschoenen nog wat strakker over mijn vingers en nog wat verder omhoog over mijn polsen. Het geluid dat het zich uittrekkende rubber maakt doet mij altijd aan feestballonnen denken. Ballonnen voor een verjaarspartijtje, je hebt ze 's nachts opgeblazen om de jarige te verrassen. Dit is misschien even een vervelend gevoel, zeg ik. U moet vooral rustig blijven ademen. De patiënt is zich maar al te bewust van mijn aanwezigheid vlak achter zijn gedeeltelijk ontblote lichaam, maar hij kan mij niet langer zien. Dit is het moment waarop ik even de tijd neem om dit lichaam, althans het ontblote deel, nader te bestuderen.

Ik ben tot nu toe uitgegaan van een man. In het onderhavige voorbeeld ligt er een man met zijn broek en onderbroek omlaag op de behandelafel. Vrouwen zijn een ander verhaal. Op vrouwen kom ik straks. De man in kwestie draait zijn hoofd half naar mij om, maar hij kan mij zoals gezegd al niet goed meer zien. Legt u uw hoofd maar rustig neer, zeg ik. Ontspant u zich vooral. Ongezien door de patiënt richt ik ondertussen mijn blik op de blote onderrug. Ik heb al gezegd dat het misschien even een vervelend gevoel wordt. Tussen deze mededeling en het vervelende gevoel zelf zit niets. Dit is het lege moment. Het leegste moment van het hele onderzoek. De seconden tikken onhoorbaar weg, als bij een metronoom met het geluid uit. Een metronoom boven op een piano in een stomme film. Er heeft nog geen lichamelijk contact plaatsgevonden. Op de blote onderrug zijn sporen van de onderbroek te zien. Rode streepjes die daar door het elastiek op de huid zijn achtergelaten. Soms zijn er pukkels of moedervlekken. De huid zelf is in dit gebied vaak te bleek, het is een van die gebieden waar het zonlicht zelden komt. Wel is er bijna altijd beharing. Verder naar beneden

neemt die beharing alleen nog maar toe. Ik ben linkshandig. Ik leg mijn rechterhand op de schouder van de patiënt. Door het rubber van de handschoen heen voel ik het verstijven van het lichaam. Het hele lichaam spant zich en trekt zich samen. Het zou zich willen ontspannen maar het instinct is sterker, het zet zich schrap, het komt in verzet tegen de naderende aanval van buitenaf.

En dan is mijn linkerhand al waar hij moet zijn. De mond van de patiënt gaat open, de lippen wijken uiteen, van tussen de tanden ontsnapt een zucht als mijn middelvinger naar binnen gaat. Iets tussen een zucht en een kreun in. Rustig, zeg ik. Het is zo voorbij. Ik probeer aan niets te denken, maar dat is altijd moeilijk. Daarom denk ik aan die keer dat ik 's nachts mijn fietssleuteltje had verloren in de modder van een voetbalveld. Het was een lap modder van minder dan een vierkante meter en ik wist zeker dat het er lag. Is het hier gevoelig? vraag ik. Nu voegt mijn wijsvinger zich bij mijn middelvinger, samen vinden we het fietssleuteltje eerder. Een beetje... Waar? Hier...? Of hier? Het regende op het voetbalveld, er brandden nog een paar lampen, maar er was te weinig licht om goed te kunnen zien. Meestal is het de prostaat. Kanker of alleen maar een vergroting. Bij een eerste onderzoek valt er nog weinig over te zeggen. Ik had lopend naar huis kunnen gaan en de volgende dag kunnen terugkomen om bij daglicht verder te zoeken. Maar mijn vingers zaten er toch al in, de modder zat tot diep onder mijn nagels, ik kon nu net zo goed doorzetten. Au! Daar dokter! Godverdomme! Neemt u me niet kwalijk... O, godverdomme! En toen was er dat ene ondeelbare moment, mijn vingers die iets hards voelden tussen de natte brij. Voorzichtig, het kan ook een glasscherf zijn... Ik houd het nog tegen het licht, het schaarse licht van een lantaarnpaal naast het veld, maar eigenlijk weet ik het dan al. Het schittert, het blinkt, ik zal niet hoeven

lopen. Zonder naar mijn handen te kijken trek ik de handschoenen uit en werp ze in de pedaalemmer. Komt u maar zitten. Kleedt u zich maar weer aan. Het is nog te vroeg om conclusies te trekken, zeg ik.

Het is nu alweer anderhalf jaar geleden dat Ralph Meier opeens in mijn wachtkamer zat. Natuurlijk herkende ik hem meteen. Of hij even tussendoor... het was maar een klein dingetje, zei hij. Eenmaal in mijn spreekkamer kwam hij direct to the point. Of het waar was, wat die en die hem hadden verteld, dat ik vrij makkelijk was met het verstrekken van... hier keek hij even schichtig om zich heen, alsof hij bang was dat we konden worden afgeluisterd. 'Die en die' waren vaste patiënten van mij. Uiteindelijk vertelden ze het allemaal aan elkaar door, en zo was ook Ralph Meier bij mij terechtgekomen. Het ligt er een beetje aan, zei ik. Ik moet u wel een paar dingen vragen over uw algehele gezondheidstoestand, dat we niet later voor verrassingen komen te staan. Maar daarna? drong hij aan. Als alles in orde is, bent u dan inderdaad bereid... Ik knikte. Ja, zei ik. Dat kan geregeld worden.

Nu zijn we anderhalf jaar verder en is Ralph Meier dood. En morgenochtend moet ik voor het Medisch Tuchtcollege verschijnen. Niet om waar ik hem destijds behulpzaam mee ben geweest, maar om iets anders van ruim een halfjaar later: om wat men een 'medische fout' zou kunnen noemen. Over het Medisch Tuchtcollege maak ik me niet al te veel zorgen, binnen de medische stand kennen we elkaar allemaal, vaak hebben we nog samen gestudeerd. Hier geen toestanden als in de Verenigde Staten waar een advocaat een arts kan ruïneren na een verkeerde diagnose. In dit land moet je het wel heel erg bont maken. En dan nog. Een waarschuwing, een schorsing van een paar maanden, meer stelt het niet voor.

Het enige waar ik mijn best voor moet blijven doen, is dat de leden van het College het straks ook inderdaad als een medische fout blijven zien. Ik moet mijn kop erbij houden. Ik moet er zelf voor de volle honderd procent in blijven geloven – in de medische fout.

Een paar dagen geleden was de begrafenis. Op een mooie, rustieke begraafplaats in een bocht van de rivier. Hoge, oude bomen, de wind blies door de takken en liet de bladeren ruisen. Er kwetterden vogels. Ik was zoveel mogelijk achteraan blijven staan, dat leek me verstandiger, toch had niets mij kunnen voorbereiden op wat er daarna gebeurde.

‘Hoe durf jij hier te komen!’

Een kort ogenblik van volledige stilte, het leek zelfs of de wind plotseling was gaan liggen. Ook de vogels hielden zich van het ene op het andere moment stil.

‘Vuile klootzak! Hoe durf je? Hoe *durf* je?’

Judith Meier had een stem als van een getrainde zangeres, een stem die ook de toehoorders op de achterste rijen van een concertzaal moet weten te bereiken. Alle hoofden draaiden zich naar mij om. Zij stond bij de geopende achterklep van de begrafenisauto waar de doodgravers net de kist met het lichaam van haar man op de schouders hadden genomen.

Nu beende ze op mij af, ze baande zich een weg door de honderden bezoekers, die uiteenweken om haar een vrije doorgang te verlenen. Haar hoge hakken in het grind van de oprijlaan waren gedurende een halve minuut het enige geluid in de verder ademloze stilte.

Vlak voor me bleef ze staan. Ik verwachtte eigenlijk dat ze me met de vlakke hand in mijn gezicht zou slaan. Of dat ze met haar vuisten op de revers van mijn jasje zou trommelen. Dat ze kortom een scène zou trappen, daar was ze altijd al goed in geweest.

Maar dat deed ze niet.
Ze keek mij aan. Het wit van haar ogen was rooddoorlopen.
‘Klootzak,’ zei ze nog een keer, veel zachter nu.
Daarna spuugde ze me in mijn gezicht.